

Bryssel den 7 juni 2023
(OR. en)

9955/23

SOC 410
EMPL 287
ECOFIN 542
EDUC 239

NOT

från:	Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd
till:	Ständiga representanternas kommitté (Coreper)/rådet
Ärende:	Bedömning av 2023 års landsspecifika rekommendationer och av genomförandet av 2022 års landsspecifika rekommendationer Yttrande från sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd – Godkännande

För delegationerna bifogas de ovannämnda yttrandena så att de kan godkännas av rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) vid mötet den 12 juni 2023.

Övergripande yttrande
från sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd
om den europeiska planeringsterminen för 2023

Ingress

På grundval av bestämmelserna i avdelningarna IX och X i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (*EUF-fördraget*), kommittéernas uppdrag enligt artiklarna 148, 150 och 160 och de rådsbeslut genom vilka kommittéerna inrättades har sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd granskat medlemsstaternas framsteg i genomförandet av de relevanta landsspecifika rekommendationerna från Europeiska unionens råd på områdena sysselsättning, kompetens, socialt skydd och social delaktighet mellan 2019 och 2022¹.

I enlighet med de respektive förslag som lades fram av Europeiska kommissionen och i linje med artikel 148 i EUF-fördraget bidrog kommittéerna under 2023 också till slutförandet av *den nya rekommendationen för den ekonomiska politiken i euroområdet, den gemensamma sysselsättningsrapporten och de landsspecifika rekommendationerna*. Dessutom utarbetades rådsslutsatser som svar på 2023 års årliga översikt över hållbar tillväxt och 2023 års gemensamma sysselsättningsrapport.

¹ Kommittéerna använde två olika tillvägagångssätt för att genomföra sina respektive multilaterala övervakningsverksamheter under 2023. Kommittén för socialt skydd valde att se över framstegen med den senaste uppsättningen landsspecifika rekommendationer som utfärdades 2022, medan sysselsättningskommittén beslutade att fortsätta att bedöma framstegen med flera tidigare landsspecifika rekommendationer som fortfarande ansågs relevanta och att komplettera dessa med ytterligare utmaningar som härrör från dess övervakningsverktyg (t.ex. verktyget för bedömning av sysselsättningssituationen och den sociala resultattavlan).

Under 2023 övervägde sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd också hur den europeiska planeringsterminens sociala dimension kan stärkas, i linje med de på varandra följande mandaten från det franska, tjeckiska och svenska ordförandeskapet till följd av Belgiens och Spaniens förslag om att införa ett *förfarande vid sociala obalanser*. Efter att ha inrättat en särskild gemensam arbetsgrupp med uppgift att ytterligare undersöka de frågor som de tog upp i sitt yttrande från maj 2022², formulerade kommittéerna en uppsättning *huvudbudskap* som sammanfattade resultaten av en teknisk rapport om den eventuella integreringen av en *ram för social konvergens* i den europeiska planeringsterminen³.

Avsnitt 1 i detta yttrande innehåller kommittéernas allmänna åsikter om styrningen av den europeiska planeringsterminen. **Avsnitt 2** innehåller överväganden om de förslag till landsspecifika rekommendationer för 2023 som antogs av Europeiska kommissionen och lades fram för sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd den 25 maj 2023. **Avsnitt 3** innehåller resultatet av utvärderingen av medlemsstaternas framsteg mot genomförandet av relevanta landsspecifika rekommendationer för 2019–2022 och därmed relaterade utmaningar, i form av tematiska budskap från granskningarna inom ramen för den multilaterala övervakning som kommittéer genomfört. De landsspecifika slutsatserna **bifogas**.

² Rådets ref. 9222/22.

³ Rådets ref. 9481/23, på grundval av den tekniska rapport som utarbetats av en gemensam arbetsgrupp.

Avsnitt 1

Den europeiska planeringsterminens styrningsaspekter

Under hela den europeiska planeringsterminens cykel 2023, och särskilt i samband med de politiska riktlinjer som utarbetats av kommissionen, välkomnade sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd den **fortsatta reflektionen över de fyra dimensionerna av ”konkurrenskraftig hållbarhet”**, fokuseringen på **genomförandet av den europeiska pelaren för sociala rättigheter** samt **integreringen av EU:s och medlemsstaternas överordnade mål för sysselsättning, kompetens och fattigdomsminskning för 2030⁴**. I enlighet med EU:s strategiska agenda 2019–2024⁵ bör genomförandet av pelaren vara en central prioritering på EU-nivå och nationell nivå, med vederbörlig hänsyn till respektive befogenheter och subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna. I detta sammanhang bör den europeiska planeringsterminen – i egenskap av EU:s ram för samordning och övervakning av den ekonomiska politiken, finanspolitiken, sysselsättningspolitiken och socialpolitiken i enlighet med fördraget – fortsätta att spela en **central roll för att stödja genomförandet av pelaren i medlemsstaterna**.

⁴ Minst 78 % av befolkningen i åldern 20–64 år ska vara sysselsatt. Minst 60 % av alla vuxna (åldrarna 25–64) ska delta i utbildningsaktiviteter varje år. Antalet personer som riskerar att drabbas av fattigdom eller social utestängning ska minskas med minst 15 miljoner (jämfört med 2019).

⁵ Vid sitt möte i Bryssel den 20 juni 2019 enades Europeiska rådet om en agenda för EU för de kommande fem åren. I En ny strategisk agenda 2019–2024 anges de prioriterade områden som kommer att styra Europeiska rådets arbete och ge vägledning för andra EU-institutioners arbetsprogram.

Genomförandet av **planerna för återhämtning och resiliens** är fortfarande en del av den europeiska planeringsterminen, bland annat när det gäller genomförandet av **REPowerEU-planen** som syftar till att snabbt minska Europas beroende av fossila bränslen och påskynda den gröna omställningen⁶. Med tanke på återhämtnings- och resiliensplanernas inverkan på utformningen av den politiska vägledningen inom planeringsterminen upprepar sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd att **rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) bör involveras i alla frågor som rör utmaningar och prioriteringar vad gäller sysselsättning, kompetens och socialpolitik**, för att säkerställa politisk vägledning, politisk samstämmighet, egenansvar och konsekvens i genomförandet av reformer och investeringar på dessa politikområden på nationell nivå.

I linje med ovanstående och **efter att ha välkomnat återupptagandet av en mer standardiserad cykel 2022** efter de tillfälliga anpassningarna av planeringsterminen 2021 efterlyser sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd **en närmare samordning mellan den ekonomiska politiken, finanspolitiken, sysselsättningspolitiken och socialpolitiken**⁷, med tanke på de många olika aktuella socioekonomiska risker och politiska utmaningar som påverkas av Rysslands anfallskrig mot Ukraina och i syfte att säkerställa en rättvis grön och digital omställning och en hållbar tillväxt för alla. I detta sammanhang förblir **en förstärkning av rollen för rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) och dess kommittéer inom den europeiska planeringsterminen** – även mot bakgrund av den pågående översynen av den ekonomiska styrningen – en central prioritering, samtidigt med ett erkännande av **behovet av att fortsätta ansträngningarna för att modernisera kommittéernas övervakningsverktyg, hålla planeringsterminens nuvarande fokus i linje med fördraget och undvika risker för administrativa bördor**.

⁶ I maj 2022 föreslog kommissionen riktade ändringar av förordningen om faciliteten för återhämtning och resiliens för att integrera särskilda REPowerEU-kapitel i medlemsstaternas befintliga planer för återhämtning och resiliens. Efter den politiska överenskommelse som nåddes mellan Europaparlamentet och rådet den 14 december 2022 formaliserades möjligheten att lägga till nya REPowerEU-kapitel genom förordning (EU) 2023/435 av den 27 februari 2023.

⁷ I linje med respektive fördragsbaserade befogenheter och subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna.

Efter den granskning som genomförs parallellt med planeringsterminen 2023 om en eventuell integrering av en ram för social konvergens och efter att ha noterat de lagstiftningsförslag som kommissionen lade fram den 26 april 2023 om en reformerad EU-ram för ekonomisk styrning⁸, **skulle sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd välkomna gemensamma diskussioner om den europeiska planeringsterminens framtid på teknisk och politisk nivå med Ekofinrådet**⁹, bland annat om hur förslagen om en reformerad ekonomisk styrning i EU kommer att integrera behovet av strukturreformer på området sysselsättning, kompetens och sociala frågor för att genomföra den europeiska pelaren för sociala rättigheter.

Kommittéerna uttrycker sin uppskattning för **möjligheten att bidra till de pågående diskussionerna om sammanhållningspolitikens framtid inför nästa programplaneringscykel**¹⁰, med tanke på dess viktiga kopplingar till den europeiska planeringsterminen och den ytterligare finansiering som finns tillgänglig genom faciliteten för återhämtning och resiliens.

Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd anser att det, för att upprätthålla ambitionerna i den europeiska pelaren för sociala rättigheter och aktivt bidra till uppnåendet av EU:s och medlemsstaternas överordnade mål för 2030, är viktigt att **ytterligare diskutera sammanhållningspolitikens effektivitet**, inbegripet dess anpassning till de landsspecifika rekommendationer som utfärdats inom ramen för planeringsterminen, och **reflektera över lärdomarna från genomförandet av faciliteten för återhämtning och resiliens som underlag för den framtida utformningen av andra EU-fonder**.

⁸ Tillgänglig online och formulerad på grundval av rådets slutsatser om riktlinjer för en reform av EU:s ramverk för ekonomisk styrning, som godkändes vid Ekofinrådets möte den 14 mars 2023.

⁹ I detta sammanhang efterlyste flera medlemmar i kommittén för ekonomisk politik vid kommitténs möte den 16 maj 2023 ett förstärkt samarbete mellan kommittéerna inom rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) och rådet (ekonomiska och finansiella frågor).

¹⁰ I januari 2023 inledde en högnivågrupp med experter på framtiden för EU:s sammanhållningspolitik (HLG 4) sitt arbete. Gruppen består av 18 företrädare för den akademiska världen, nationella, regionala och lokala myndigheter, arbetsmarknadens parter och företrädare för det civila samhället som utsetts på personliga mandat. Högnivågruppen bör utarbeta en rapport i början av 2024. I mitten av 2025 förväntas kommissionen anta förslagen till nästa fleråriga budgetram. I detta sammanhang höll sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd en första diskussion den 11 maj 2023.

Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd hade avslutningsvis även övergripande diskussioner med **de europeiska arbetsmarknadsparterna** och företrädare för **civilsamhällets organisationer**, inbegripet om vårpaketet, vilket gav upphov till en konstruktiv och omfattande dialog som beaktades vid utarbetandet av detta yttrande. Kommittéerna anser att man vid **en läglig tidpunkt och på ett meningsfullt sätt bör involvera arbetsmarknadens parter, det civila samhället och andra berörda parter i alla skeden av den europeiska planeringsterminen och den politiska beslutsprocessen, eftersom detta är en viktig faktor** för att nå framgång med samordningen och genomförandet av den ekonomiska politiken, sysselsättningspolitiken och socialpolitiken.

Avsnitt 2

Bedömning av kommissionens förslag till landsspecifika rekommendationer för 2023

Offentliggörandet av förslagen till 2023 års landsspecifika rekommendationer, som antogs av kommissionen den 24 maj 2023, **bekräftade i stort den strategi som kommissionen fastställde 2022 när det gäller den politiska vägledningen för medlemsstaterna**. Kommittéerna noterar att **antalet landsspecifika rekommendationer på de områden som omfattas av ansvarsområdet för rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor)** fortfarande är mer begränsat än under de planeringsterminscyklar som föregick införandet av **faciliteten för återhämtning och resiliens**, i linje med en ”rationaliserad” strategi som tar hänsyn till återhämtnings- och resiliensplanernas övergripande karaktär.

Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd noterar också det **relativt högre antal övergripande landsspecifika rekommendationer som föreslås för alla medlemsstater** – särskilt om riktade finanspolitiska åtgärder för att skydda utsatta hushåll mot hög inflation och stigande energipriser, förvärv av grön kompetens och genomförande av de sammanhållningspolitiska programmen och planerna för återhämtning och resiliens, inbegripet slutförandet av nya REPowerEU-kapitel. De insatser som görs för att säkerställa en rationaliserad planeringstermin välkomnas, men de **landsspecifika rekommendationernas landsspecifika karaktär bör bevaras, särskilt mot bakgrund av det mer begränsade antalet föreslagna landsspecifika rekommendationer om sysselsättning och sociala frågor**. Kommittéerna upprepar vikten av att övervaka genomförandet av sysselsättningsreformerna och de sociala reformerna inom ramen för planerna för återhämtning och resiliens som ett led i deras årliga multilaterala övervaknings- och granskningsverksamhet.

Under diskussionerna om 2023 års förslag till landsspecifika rekommendationer möjliggjorde **kontakterna med kommittén för ekonomisk politik och ekonomiska och finansiella kommittén (suppleanter) en effektiv granskning av flera övergripande politiska frågor**. I linje med gängse praxis ägde diskussionen om utbildnings- och kompetensrelaterade landsspecifika rekommendationer rum i sysselsättningskommittén med deltagande av delegater från utbildningskommittén. Hälsorelaterade landsspecifika rekommendationer diskuterades i kommittén för socialt skydd, med deltagande av nationella experter. **Sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd betonar att den återkommande pressade tidsplanen för diskussionen och slutförandet av de landsspecifika rekommendationerna i kommittéerna har en negativ inverkan på kommittéernas förmåga att på ett meningsfullt sätt delta i multilaterala diskussioner och efterlyser seriösa reflektioner om tidsplanen för kommande planeringsterminer.**

Avsnitt 3

De viktigaste resultaten av de granskningar som sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd har gjort inom ramen för den multilaterala övervakningen av genomförandet av relevanta tidigare landsspecifika rekommendationer

Multilateral övervakning är en av de viktigaste uppgifterna för sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd inom ramen för den europeiska planeringsterminen¹¹. Detta omfattar bland annat¹² en ingående bedömning av de reformer och investeringar som genomförts till följd av de landsspecifika rekommendationer som rådet utfärdat under tidigare planeringsterminer. Den multilaterala övervakning som genomförs av sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd spelar därför en viktig roll genom att den stöder medlemsstaternas reformansträngningar via utbyte av politisk kunskap och bästa praxis och främjar en gemensam förståelse av landsspecifika utmaningar i syfte att informera rådet.

¹¹ För sysselsättningskommittén grundar sig förfarandet på artiklarna 148 och 150 i EUF-fördraget, medan det för kommittén för socialt skydd grundar sig på artikel 160 i EUF-fördraget. I [förordning \(EU\) nr 1175/2011](#) (ändring av förordning (EG) nr 1466/1997) ingår sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd bland de relevanta kommittéer som ska involveras i den europeiska planeringsterminen i enlighet med deras respektive ansvarsområden. De två rådsbesluten om inrättande av kommittéerna ([2015/772](#), om upphävande av beslut 2000/98 för sysselsättningskommittén, och [2015/773](#), om upphävande av beslut 2004/689 för kommittén för socialt skydd) gav dem också i uppdrag att bidra till alla aspekter av den europeiska planeringsterminen inom sina respektive områden.

¹² I sysselsättningskommittén består den multilaterala övervakningsverksamheten av tre delar: i) Granskningarna av de landsspecifika rekommendationerna, på grundval av tidigare landsspecifika rekommendationer och, under vissa år, resultat som identifierats genom kommitténs övervakningsverktyg, ii) de tematiska granskningarna, på grundval av de rådsrekommendationer som rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) antagit och som riktar sig till alla medlemsstater, iii) översynen av den sociala dialogen, på grundval av bestämmelserna i sysselsättningsriktlinje 7. I kommittén för socialt skydd diskuteras ofta – utöver granskningarna av de landsspecifika rekommendationerna – genomförandet av rådets rekommendationer på grundval av ad hoc-arrangemang (t.ex. diskussioner om nationella planer).

Efter återgången till en regelbunden men mer rationaliserad planeringstermin 2022 återupptog **kommittén för socialt skydd den traditionella metoden att bedöma endast den senaste uppsättningen landsspecifika rekommendationer**¹³ (dvs. de som utfärdades 2022), medan **sysselsättningskommittén valde att utöver de nya landsspecifika rekommendationerna för 2022 lägga till vissa kompletterande utmaningar** som identifierats på grundval av dess övervakningsverktyg och de framsteg som gjorts med genomförandet av de landsspecifika rekommendationerna för 2019–2020. Några landsspecifika rekommendationer för 2022 som ansågs vara av gemensamt intresse granskades också gemensamt av kommittéerna, i enlighet med den framgångsrika praxis som fastställdes 2020. Samtidigt förblev den **tematiska dimensionen framträdande även under 2023 i form av djupgående diskussioner** om varje politikområde som omfattas av kommittéernas behörighet. Dessa tematiska aspekter av diskussionerna i de två kommittéerna har bidragit till utarbetandet av övergripande slutsatser, som presenteras i detta avsnitt.

Under första halvåret 2023 genomförde **sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd 76 landsspecifika granskningar**, inbegripet 5 granskningar på områden av gemensamt intresse, vilka genomfördes gemensamt av de två kommittéerna. Granskningarna av utbildning och kompetens (totalt 19) genomfördes av sysselsättningskommittén med deltagande av delegater från utbildningskommittén, medan sysselsättningskommitténs granskningar av den sociala dialogen (totalt 7) gjordes med deltagande av företrädare för arbetsmarknadens parter i EU och vissa av deras nationella medlemmar. Granskningarna på hälso- och sjukvårdsområdet (totalt 5) genomfördes i kommittén för socialt skydd med aktivt deltagande av nationella företrädare från hälso- och sjukvårdsministerierna. Vid alla landsspecifika granskningar baserades utvärderingarna på medlemsstaternas rapportering om de senaste åtgärder som vidtagits, åtföljt av andra medlemsstaters och kommissionens bedömning av dessa åtgärder. De landsspecifika slutsatserna godkändes ömsesidigt och bifogas detta yttrande.

¹³ Under 2020 bedömde kommittéerna endast genomförandet av de landsspecifika rekommendationerna för 2019, främst genom skriftligt förfarande på grund av covid-19-pandemin. Under 2021 enades kommittéerna om att se över genomförandet av 2020 års landsspecifika rekommendationer (med fokus på covid-19-pandemin), kompletterade med en undergrupp av relevanta landsspecifika rekommendationer för 2019 (som hänvisar till mer strukturella frågor som fortfarande är relevanta). Under 2022 bekräftades föregående års tillvägagångssätt, som dock ändrades för att minska antalet granskningar och ta hänsyn till avsaknaden av landsspecifika rekommendationer under 2021: sysselsättningskommittén använde sina övervakningsverktyg för att bedöma relevansen av 2020 och 2019 års landsspecifika rekommendationer och identifiera möjliga ”framväxande utmaningar” som inte tagits upp i tidigare rekommendationer, medan kommittén för socialt skydd uppmanade medlemsstaterna att frivilligt genomgå granskning och stärkte granskningarna med mer djupgående tematiska diskussioner om politikområdena.

3.1. Reformen med avseende på den sociala dialogen

Den 7 november 2022 genomförde sysselsättningskommittén sin årliga översyn av den sociala dialogen tillsammans med arbetsmarknadens parter på europeisk och nationell nivå. I syfte att bedöma den sociala dialogens kvalitet och effektivitet, mot bakgrund av sysselsättningsriktlinjerna, kompletterades översynen 2022 av en tematisk diskussion om den sociala dialogens roll när det gäller att säkerställa en rättvis omställning till klimatneutralitet samt av diskussioner om vissa nationella exempel på institutionella ramar, arbetsmarknadsparternas deltagande i utformningen av politiken och arbetsmarknadsparternas kapacitet.

Under den tematiska diskussionen betonades det att omställningen till klimatneutrala ekonomier och samhällen kräver en strategi som omfattar hela statsförvaltningen och hela samhället. Det är därför avgörande att säkerställa att arbetsmarknadens parter kan interagera med processledande aktörer och vara delaktiga i de olika enheterna och nivåerna inom de nationella förvaltningarna. I detta sammanhang medgav vissa medlemsstater att ytterligare ansträngningar krävs för att skapa lämpliga ramar för samråd, särskilt mellan arbetsmarknadens parter och energi- och klimatmyndigheter, i syfte att uppdatera de nationella energi- och klimatplanerna 2023–2024. Samtidigt underströks också att det, med tanke på omställningsprocessens mångfasetterade karaktär och de många olika omvandlingar som krävs, även behövs separata och systematiska samråd med det civila samhällets organisationer. Den gröna omställningens lokala dimension framhölls också, med betoning på behovet av att involvera lokalsamhällen i utformningen av projekt som sannolikt kommer att ha stor inverkan på de lokala ekonomierna.

Arbetsgivarnas företrädare underströk särskilt samspelet mellan den digitala och den gröna omställningen samt den viktiga roll som den sektoriella dimensionen spelar, särskilt när det gäller kompetenshöjning och omskolning av arbetskraften i riktning mot grönare produktion. Som en del av den nationella utbildningspolitiken betonades en förbättring av möjligheterna att utforma och anpassa läroplanerna och kvalifikationerna till förändrade krav på arbetsmarknaden som en avgörande faktor för stärkt samordning och benchlearning på EU-nivå. Den nyligen överenskomna referensramen för hållbarhetskompetens – GreenComp – lyftes också fram som ett viktigt nytt verktyg som bör undersökas närmare som en del av sysselsättningskommitténs samordning under 2023. Komplexiteten i bedömningen av framtida kompetensbehov betonades, liksom vikten av att stärka verktygen för kompetensprognoser. Fackföreningarna underströk också hur arbetskraftens mobilitet kan bidra till att ta itu med nuvarande och framtida kompetensbrist.

I den tematiska diskussionen tog man även upp de konsekvenser som Rysslands anfallskrig mot Ukraina får för energipriserna. Betydelsen av beskattning, socialt skydd och behovet av att noggrant rikta in sig på de hushåll och företag som behöver stödåtgärder nämndes, medan vissa arbetsmarknadsparter och medlemsstater anser att en Sure-liknande mekanism skulle vara lämplig för att mildra effekterna av stigande energi- och livsmedelspriser på den europeiska ekonomin och för att på ett effektivt sätt främja en rättvis grön omställning. Möjligheten att införa en tillfällig mekanism för pristak på den europeiska gasmarknaden nämndes också.

Vikten av att på ett bra sätt utnyttja de extra resurser som regeringarna får in genom skatter på råvaror och andra produkter mot bakgrund av den höga inflationen betonades också.

De nationella arbetsmarknadsparterna har en viktig roll att spela i dessa diskussioner med tanke på överlappningen mellan de politiska åtgärderna med avseende på energikrisen, bland annat när det gäller finansiering av socialt skydd, och deras kollektivförhandlingar, bland annat om löner och tillgång till utbildning.

I de landsspecifika granskningarna framhölls att den institutionella ramen för social dialog är mer än tillräcklig i alla utom mycket få medlemsstater. Det är dock fortfarande av största vikt att undvika ett rent formalistiskt deltagande av arbetsmarknadens parter och säkerställa en snabb och meningsfull samrådsprocess under hela den politiska beslutsprocessen. Kvaliteten på samråden kan också förbättras om de underbyggs av evidensbaserade resultat och förhandsbedömningar av den föreslagna lagstiftningen.

Det noterades också att det, särskilt i kristider, såsom de som utlöstes av covid-19-pandemin och de stigande energi- och livsmedelspriserna, fortfarande är av största vikt att balansera regeringarnas behov av att snabbt reagera på de framväxande behoven i ekonomier och samhällen och behovet av att på ett meningsfullt sätt involvera arbetsmarknadens parter genom att ge dem tillräckligt med tid för insatser. I ett sådant sammanhang spelar kapacitetsuppbyggnad också en roll eftersom de arbetsmarknadsparter som saknar tillräcklig kapacitet kan stöta på ytterligare hinder för att snabbt kunna delta i väl underbyggda samråd.

Kollektivförhandlingarnas täckning är fortfarande oroväckande dålig i vissa medlemsstater, särskilt inom den privata sektorn, medan ett minskat antal medlemmar har konstaterats i andra. I vissa fall är det fortfarande svårt att göra en korrekt bedömning av arbetsmarknadsparternas representativitet. För de berörda medlemsstaterna kommer det att vara viktigt att använda medlen från ESF+ för perioden 2021–2027 för kapacitetsuppbyggnad hos arbetsmarknadens parter på ett verkningsfullt sätt. Dessutom ska vissa medlemsstater, i linje med det nya EU-direktivet om tillräckliga minimilöner, öka sina ansträngningar för att skapa bättre nödvändiga villkor och upprätta en handlingsplan för kollektivförhandlingar.

3.2. Reformen på områdena segmentering av arbetsmarknaden, skatt på arbete och odeclarerat arbete

Den 10 mars 2023 höll sysselsättningskommittén sin årliga granskning av beskattning av arbete och segmentering av arbetsmarknaden i syfte att bedöma framstegen med genomförandet av relevanta landsspecifika rekommendationer för 2019–2022 samt när det gäller att ta itu med de ytterligare utmaningar som identifierats i verktyget för bedömning av sysselsättningssituationen och den sociala resultattavlan¹⁴. Utöver de landsspecifika granskningarna ägde en tematisk diskussion rum med utgångspunkt i de viktigaste resultaten i 2023 års gemensamma sysselsättningsrapport.

a. Beskattning av arbete

På grund av de stigande energi- och livsmedelspriserna till följd av Rysslands aggression mot Ukraina var många medlemsstater under 2022 tvungna att införa åtgärder för att mildra inflationens effekter för hushållen och arbetstagarnas inkomster. Vissa länder utnyttjade det tillgängliga finanspolitiska utrymmet, medan andra ökade de tillgängliga resurserna genom att till exempel införa skatter på oförutsedda vinster hos energiföretagen. Vissa länder tog itu med risken för ökad beskattning av lägre inkomster (skattemässig bromseffekt, ”fiscal drag”) genom att revidera intervallen.

¹⁴ I enlighet med de operativa arrangemang som överenskommits för 2023 års arbete med statistik över massarbetslöshet och med tanke på att brett fokus legat på flera omgångar landsspecifika rekommendationer och ytterligare utmaningar gavs medlemsstaterna möjlighet att välja att inte delta i varje granskning om de ansåg att de inte hade gjort några framsteg under de senaste 12 månaderna. **Belgien, Lettland och Slovenien** valde att inte delta i granskningen. Italien och Slovakien valde att avstå på grund av det bredare tillämpningsområdet för 2022 års landsspecifika rekommendationer om beskattning.

Framsteg har dock också noterats i många medlemsstater när det gäller att miljöanpassa skattesystemet så att det i högre grad stöder hållbar tillväxt, med olika incitament för miljövänlig verksamhet och negativa incitament för användning av fossila bränslen. För att stödja tillväxt för alla finns det dock fortfarande stort utrymme i många medlemsstater för att flytta beskattningen bort från arbete och förbättra skatte- och bidragssystemet. Väl utformade marginalsattesatser kan uppmuntra till deltagande på arbetsmarknaden, särskilt för den andra försörjaren, och öka arbetstiden. Dessutom är skattekillen för lågavlönade arbetstagare fortfarande hög i många medlemsstater.

b. Segmentering av arbetsmarknaden

Segmenteringen av arbetsmarknaden i medlemsstaterna fortsätter att påverka vissa grupper, särskilt ungdomar, kvinnor, migranter och lågutbildade. I vissa fall är andelen ofrivilligt deltidsarbete fortfarande hög, med en låg andel övergångar från visstidsanställning till tillsvidareanställning. Under hela 2022 fortsatte många medlemsstater sina insatser för att främja tillsvidareanställning som typisk arbetsform, bland annat genom att skärpa lagstiftningen om anställningsskydd för visstidsanställning och andra atypiska anställningsformer. Att ta itu med missbruk i samband med användningen av atypiska anställningsformer och egenföretagande och att ta itu med odeklarerat arbete förblir en prioritering på den politiska dagordningen i många medlemsstater.

I detta syfte kompletterades en högre frekvens av yrkesinspektioner med ytterligare krav på användningen av vissa former av visstidsanställningar, såsom nolltimmarskontrakt. Rättsakter som endast påverkar enskilda typer av anställningsavtal riskerar dock att vara ineffektiva när det gäller att ta itu med segmenteringen av arbetsmarknaden eftersom de kanske bara flyttar arbetsgivarnas preferenser till andra typer av atypiska anställningsformer. Samtidigt som man värnar om behovet av en viss grad av flexibilitet på arbetsmarknaden i samband med konjunktursvängningar bör reformerna syfta till att skapa en enhetlig ram som främjar tillsvidareanställningar, främjar övergångar från tillfälliga till fasta anställningar, främjar incitament för utbildning på arbetsplatsen, säkerställer tillgången till socialt skydd för alla och skapar lika villkor för företag.

3.3. Reformen på områdena utbildning och kompetens

Den 30 mars och 13 april 2023 höll sysselsättningskommittén sin årliga granskning av beskattning av arbete och segmentering av arbetsmarknaden i syfte att bedöma framstegen med genomförandet av relevanta landsspecifika rekommendationer för 2019–2022 samt när det gäller att ta itu med de ytterligare utmaningar som identifierats genom verktyget för bedömning av sysselsättningssituationen och den sociala resultattavlan¹⁵. Utöver de landsspecifika granskningarna ägde en tematisk diskussion rum med utgångspunkt i de viktigaste resultaten i 2023 års gemensamma sysselsättningsrapport och en fallstudie som lades fram av Irland.

Utbildningsresultaten i medlemsstaterna påverkas fortfarande starkt av elevernas socioekonomiska bakgrund. Att ha låg socioekonomisk status, invandrarbakgrund, tillhöra en minoritetsgrupp eller bo i ett landsbygdsområde är fortfarande de främsta pådrivande faktorerna bakom befintliga klyftor. Missgynnade elever är mer benägna än andra grupper att underpresterar i läsning, matematik och naturvetenskap samt att lämna skolan i förtid. Dessutom ligger deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg fortfarande under genomsnittet för barn som riskerar fattigdom eller social utestängning och för utsatta grupper. Även om 13 medlemsstater har uppnått målet för det europeiska området för utbildning för 2030 när det gäller andelen personer med postgymnasial utbildning släpar vissa länder efter. I många länder är skillnaderna mellan könen betydande och tilltar dessutom. Kvinnor ligger bättre till än män när det gäller den totala andelen högskoleutbildade, men andelen kvinnor inom naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik (STEM) är lägre. Medlemsstaterna står inför en ökande lärarbrist, särskilt i STEM-ämnena och inom områden som är socioekonomiskt missgynnade.

¹⁵ I enlighet med de operativa arrangemang som överenskommits för 2023 års arbete med statistik över massarbetslöshet och med tanke på att brett fokus legat på flera omgångar landsspecifika rekommendationer och ytterligare utmaningar gavs medlemsstaterna möjlighet att välja att inte delta i varje granskning om de ansåg att de inte hade gjort några framsteg under de senaste 12 månaderna. **Cypern, Tyskland och Ungern** valde att inte delta i granskningen.

Som svar på ovannämnda utmaningar har medlemsstaterna genomfört eller håller på att genomföra reformer som ska ha särskilt fokus på utsatta grupper och ta itu med regionala skillnader vad gäller tillgången till utbildning av hög kvalitet, och modernisera den högre utbildningen, bland annat genom faciliteten för återhämtning och resiliens, de sammanhållningspolitiska fonderna och Fonden för en rättvis omställning. Dessutom görs insatser för att ytterligare integrera digital, grön och hållbar utbildning i läroplanerna för de tidiga utbildningsstadierna.

Samtidigt som medlemsstaterna intensifierar sina insatser för att förbättra lärarnas färdigheter, särskilt de digitala, håller man också på att vidta åtgärder för att avhjälpa brister, bland annat genom att göra läraryrket mer attraktivt och införa alternativa vägar till läraryrket. Proklamationen av Europaåret för kompetens kan bli en unik möjlighet för medlemsstaterna att öka medvetenheten bland EU-medborgarna om vikten av att de utvecklar sina färdigheter, bland annat för att uppnå EU:s överordnade mål för 2030 och de tillhörande nationella kompetensmålen. Det finns belägg för att det fortfarande finns skillnader i deltagandet i vuxenutbildning, där de som antas vara mer behövande – t.ex. lågutbildade – deltar långt mindre än mer högutbildade. Deltagandet i olika typer av lärande är också lägre för dem som bor på landsbygden, vilket tyder på behovet av att förbättra utbildningsinfrastrukturen och fortsätta att investera i distansundervisning.

Trots ökade insatser i alla medlemsstater skulle digitala färdigheter kunna prioriteras ytterligare inom ramen för utbildningspolitiken, särskilt i de länder där andelen vuxna med åtminstone grundläggande digitala färdigheter är låg. I sådana fall bör man också fortsätta att ta itu med brister i digitala färdigheter, särskilt när det gäller kvinnor, lågutbildade, arbetslösa och personer som inte arbetar.

Flera medlemsstater har infört eller planerar att införa strategier för kompetenshöjning och omskolning med målet att ta itu med den ökande kompetensbristen inom sektorer med stor efterfrågan (såsom hälso- och sjukvård), åtgärda kompetensglapp och anpassa arbetskraftens kompetens till den föränderliga arbetsmarknaden, bland annat med stöd av resurser från ESF+ och NextGenerationEU. Mikromeriter och individuella utbildningskonton testas i allt högre grad som ett sätt att göra lärandemöjligheterna mer tillgängliga, flexibla och anpassade till individens behov. Mot bakgrund av strama arbetsmarknader och låg arbetslöshet inför medlemsstaterna i allt större utsträckning utbildningsåtgärder som främst riktar sig till de mest utsatta, vilkas potential fortfarande är outnyttjad.

Medvetenheten om vikten av sunda och tillförlitliga verktyg för kompetensprognoser fortsätter också öka. Svårigheten är fortfarande, under vissa omständigheter, hur man bättre integrerar systemen för kompetensinventering i utbildningspolitiken.

3.4. Reform av den aktiva arbetsmarknadspolitiken och de offentliga arbetsförmedlingarna

Den 30 mars 2023 genomförde sysselsättningskommittén sin årliga granskning av beskattning av arbete och segmentering av arbetsmarknaden i syfte att bedöma framstegen med genomförandet av relevanta landsspecifika rekommendationer för 2019–2022 och ta itu med de ytterligare utmaningar som identifierats genom verktyget för bedömning av sysselsättningssituationen och den sociala resultattavlan¹⁶. Före de landsspecifika granskningarna ägde en tematisk diskussion rum på grundval av de viktigaste resultaten i 2023 års gemensamma sysselsättningsrapport, bidragen från ordföranden för nätverket för offentliga arbetsförmedlingar och Frankrikes presentation av sitt projekt om ”inga långtidsarbetslöshetsområden”.

¹⁶ I enlighet med de operativa arrangemang som överenskommits för 2023 års arbete med statistik över massarbetslöshet och med tanke på att stort fokus legat på flera omgångar landsspecifika rekommendationer och ytterligare utmaningar gavs medlemsstaterna möjlighet att välja att inte delta i varje granskning om de ansåg att de inte hade gjort några framsteg under de senaste 12 månaderna. **Bulgarien och Ungern** valde att inte delta i granskningen.

Under 2022 fortsatte sysselsättningen att öka i alla EU-länder. Fjärde kvartalet 2022 låg sysselsättningsgraden i EU-27 på 74,9 % och var två procentenheter högre än före pandemin. Det finns dock fortfarande stora skillnader mellan medlemsstaterna och mellan olika socioekonomiska grupper. Det krävs fortfarande insatser för att främja sysselsättningsmöjligheter av god kvalitet och öka sysselsättningsgraden för kvinnor, ungdomar, lågutbildade, personer med funktionsnedsättning, personer med invandrarbakgrund och etniska minoriteter i syfte att uppnå sysselsättningsmålen för 2030 i handlingsplanen för genomförandet av den europeiska pelaren för sociala rättigheter. Med tanke på den positiva utvecklingen på arbetsmarknaden är den lilla ökningen av långtidsarbetslösheten oroande.

Med hänsyn till att bristen på arbetskraft och kompetens har ökat kraftigt, något som påverkar de allra flesta av Europas ekonomier, fokuserar medlemsstaterna och deras offentliga arbetsförmedlingar i allt högre grad på utbildningsstrategier, särskilt på grön och digital kompetens, samt på yrken och sektorer med större efterfrågan (t.ex. hälso- och sjukvård och turism), bland annat för att främja hållbara övergångar till arbetsmarknaden. Vikten av att förbättra kvaliteten på det stöd som ges till de mest utsatta grupperna är dock allmänt erkänd, och åtgärder har införts för detta ändamål, särskilt för att förbättra yrkesvägledningen och yrkesrådgivningen samt den uppsökande verksamheten.

I många EU-länder är dock andelen arbetssökande som deltar i arbetsmarknadspolitiska insatser långt under 40 %, och utgifterna för aktiv arbetsmarknadspolitik ligger under 2 % av BNP, vilket tyder på att det behövs fler skräddarsydda åtgärder och insatser för att göra dessa mer inkluderande. I detta avseende pågår insatser för att förbättra de offentliga arbetsförmedlingarnas tjänster och kapacitet, bland annat genom digitala verktyg och förbättrade verktyg för arbetsmarknads- och kompetensprognoser. De offentliga arbetsförmedlingarnas organisatoriska mognad och kapacitet är emellertid fortfarande ojämn om man jämför medlemsstaterna, och det krävs fortfarande insatser för att bland annat förbättra partnerskapen och samarbetet med andra aktörer, såsom utbildningsinstitutioner och arbetsgivare.

Stödet från sammanhållningsfonden och genomförandet av faciliteten för återhämtning och resiliens hjälper många medlemsstater att hantera de största utmaningarna i samband med genomförandet av den aktiva arbetsmarknadspolitiken. En mer systematisk utvärdering av tidigare insatser skulle dock kunna vara av nytta vid utformningen av politiken.

3.5. Reformen på området kvinnors deltagande på arbetsmarknaden genom tillgång till förskoleverksamhet och barnomsorg och långvarig vård och omsorg

Den 24 maj 2023 genomförde sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd sin årliga granskning av frågor av gemensamt intresse, särskilt socialt skydd, inkomststöd och tillgång till tjänster, med fokus på kvinnors deltagande på arbetsmarknaden med anknytning till tjänster, för att bedöma framstegen mot genomförandet av relevanta landsspecifika rekommendationer för 2019–2022. Granskningarna baserades på en tematisk presentation från kommissionen som också byggde på slutsatserna i 2023 års gemensamma sysselsättningsrapport.

Det finns fortfarande stora skillnader mellan könen när det gäller både deltagande på arbetsmarknaden och arbetsintensitet i många EU-länder, och andelen deltidsarbetande kvinnor är fortfarande 20 procentenheter högre än männens i genomsnitt i EU. Omsorgsansvar, bland annat för personer i behov av långvarig vård och omsorg och för barn, är fortfarande en av de främsta faktorerna som hindrar kvinnors deltagande på arbetsmarknaden och heltidsarbete i många medlemsstater och håller omkring 7,7 miljoner kvinnor utanför arbetsmarknaden. Föräldraskapets inverkan på kvinnors sysselsättning är fortfarande mycket negativ i EU (-10,6 procentenheter) med särskilt stora skillnader i vissa medlemsstater. På EU-nivå ökade deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg för barn under 3 år till 36,2 % under 2021. Situationen varierar dock mycket mellan medlemsstaterna och många släpar efter de reviderade Barcelonamålen.

Framsteg har dock noterats över hela linjen när det gäller att ge tillgång till förskoleverksamhet och barnomsorg till överkomligt pris och av god kvalitet, särskilt genom att utöka utbudet av lediga platser och stödja låginkomstfamiljer med att få tillgång till tjänster. I vissa fall har deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg ökat genom att åldern för den obligatoriska skolgången sänkts. Trots de ansträngningar som gjorts kvarstår stora utmaningar när det gäller att förbättra tillgången för barn med ogynnsam socioekonomisk bakgrund och att skräddarsy förskoleverksamhet och barnomsorg efter behoven hos barn med funktionsnedsättning och barn som behöver särskild vård.

Att ta itu med den höga graden av informellt arbete, dåliga arbetsvillkor och kompetensbrist inom sektorn för långvarig vård och omsorg är fortfarande centrala frågor för att säkerställa tillgången till långvarig vård och omsorg av god kvalitet och till rimlig kostnad. Åtgärder håller på att genomföras för att utveckla samhällsbaserade tjänster, utvidga hemvården och skapa dagcentrum för vård på lång sikt. I vissa fall har ytterligare finansiering för utbildning av vårdpersonal och stöd till informella omsorgsgivare tillhandahållits för att åtgärda personalbrist.

Ansträngningar har också noterats för att stärka den nödvändiga samordningen mellan olika förvaltningar och olika styresnivåer, vilket ofta krävs för att utöka förskole- och barnomsorgstjänsterna samt tjänsterna för långvarig vård och omsorg och förbättra deras kvalitet.

EU-fonderna, särskilt faciliteten för återhämtning och resiliens (RRF) och Europeiska socialfonden+ (ESF+) har använts i stor utsträckning för att utöka tillhandahållandet av långvarig vård och omsorg samt förskoleverksamhet och barnomsorg, bland annat för byggande och renovering av inrättningar för förskoleverksamhet och barnomsorg samt för att skapa platser för barn. Vederbörlig hänsyn måste tas för att säkerställa de genomförda åtgärdernas framtida hållbarhet.

Utmaningar kvarstår när det gäller att underlätta tillgången till barnomsorg och långvarig vård och omsorg för fördrivna barn och människor från Ukraina som flyr från landet efter den ryska aggressionen, bland annat med avseende på att integrera ukrainska kvinnor på arbetsmarknaden.

3.6. Reformerna på området socialt skydd och social delaktighet

Politiken för socialt skydd och social delaktighet stöder individuell utveckling, stärker den sociala sammanhållningen, främjar positiva resultat på arbetsmarknaden och stimulerar den ekonomiska tillväxten. Valfungerande sociala trygghetssystem kan dämpa konsekvenserna för individen och samhället av olika kriser och chocker, vilket har visat sig under covid-19-pandemin eller i den nuvarande situationen med hög inflation och stigande energikostnader.

Tidigare arbete inom kommittén för socialt skydd¹⁷ har identifierat vissa svagheter i medlemsstaternas system för socialt skydd och social delaktighet, bland annat när det gäller olika förmåners tillräcklighet och omfattning, särskilt för arbetstagare med atypisk anställning och egenföretagare. Föränderliga arbetsmarknader, teknisk utveckling och demografiska förändringar kräver kontinuerlig anpassning och förbättring av de europeiska systemen för socialt skydd.

Den europeiska pelaren för sociala rättigheter och dess handlingsplan utgör en politisk ram på EU-nivå för att stimulera politiska reformer. Bland de många initiativen i handlingsplanen vägleder *Rådets rekommendation av den 8 november 2019 om tillgång till socialt skydd för arbetstagare och egenföretagare*, och *Rådets rekommendation av den 30 januari 2023 om tillräcklig minimiinkomst som säkerställer aktiv inkludering* medlemstaterna när det gäller att förbättra systemen för socialt skydd och delaktighet.

Dessutom finns tillgängligt stöd till de nationella reforminsatserna från faciliteten för återhämtning och resiliens där 13,4 miljarder euro anslås till bidrag och lån kopplade till åtgärder för socialt skydd och social inkludering i arton medlemsstater¹⁸. Dessa medlemsstaters nationella planer för återhämtning och resiliens omfattar ett lång rad olika reformer och investeringar för att stärka deras nationella sociala trygghetssystem med avseende på effektivitet, kvalitet och resiliens, utifrån de landsspecifika behoven.

¹⁷ 2021 års rapport från kommittén för socialt skydd

¹⁸ Österrike, Belgien, Kroatien, Cypern, Tjeckien, Danmark, Finland, Frankrike, Tyskland, Grekland, Italien, Lettland, Litauen, Portugal, Rumänien, Slovakien, Spanien, Sverige.

a. Övergripande resultat från de landsspecifika granskningarna

Som en del av sina årliga multilaterala granskningar av genomförandet granskade kommittén för socialt skydd i april 2023 nio medlemsstaters resultat avseende landsspecifika rekommendationer på området socialt skydd och social delaktighet. Ytterligare fem landsspecifika rekommendationer av gemensamt intresse granskades vid ett gemensamt möte med sysselsättningskommittén i maj. Åtta av de granskade landsspecifika rekommendationerna innehåller hänvisningar till de nationella sociala trygghetssystemens effektivitet när det gäller inkomststödets tillräcklighet, målinriktning och täckning, i kombination med tillgången till tjänster. Fem medlemsstater rekommenderades att förbättra tillhandahållandet av subventionerade och/eller överkomliga bostäder. Två medlemsstater utfärdade rekommendationer om tillhandahållande av överkomlig och högkvalitativ långvarig vård och omsorg och förskoleverksamhet samt barnomsorg i samband med stöd till kvinnors deltagande på arbetsmarknaden.

De landsspecifika granskningarna som utfördes av kommittén för socialt skydd visade följande:

- Det pågår vissa stora insatser för att reformera de befintliga **systemen för socialt skydd och social delaktighet** och medlemsstaterna använder lärdomarna från covid-19-krisen för att utforma mer permanenta åtgärder som kan förbättra de nationella systemens funktion. Detta innebär ett integrerat tillhandahållande av olika kontant- och naturaförmåner, i kombination med tillgång till sociala tjänster av hög kvalitet och åtgärder för att säkerställa en effektiv samordning mellan tjänster som syftar till social delaktighet och (åter)integrering på arbetsmarknaden. Eftersom de flesta av de reformer som lagts fram är i en inledande fas är det nödvändigt med gedigen resultatövervakning och utvärdering för att säkerställa att reformen fortsätter att vara relevant och framgångsrik.

- Flera av de granskade medlemsstaterna är dessutom inriktade på att ta itu med fattigdomsutmaningar genom att förbättra förmånernas tillräcklighet och täckning (t.ex. Ungern, Portugal och Lettland), exempelvis genom att säkerställa en lämplig indexering av förmånerna mot bakgrund av den nuvarande höga inflationstakten (t.ex. Lettland). Att förbättra de nationella skyddsnätens effektivitet genom förenkling och rationalisering är ett fokusområde för Portugal, Lettland och Finland, medan Polen och Ungern rapporterar riktade åtgärder som omfattar särskilda åldersgrupper eller områden för tillhandahållande av förmåner och tillgång till tjänster.
- De **bostadsrelaterade** granskningarna bekräftade att boendekostnaderna kan utgöra en svår utmaning för hushållen, särskilt i större städer och för utsatta hushåll. I de granskade länderna finns det ett brett politiskt erkännande av dessa utmaningar och engagemang för politiska åtgärder genom planer, reformer och investeringar. Övervakningsramar och samordning av bostadspolitiken med kompletterande politik (t.ex. inkomststöd) och tjänster (t.ex. transport) anses vara nödvändiga för att sådana åtgärder ska bli framgångsrika.
- De granskade medlemsstaterna rapporterar om olika lagstiftningsåtgärder och/eller investeringsåtgärder för att öka utbudet av bostäder, inbegripet subventionerade och/eller överkomliga hyresbostäder. Dessa åtgärder kräver dock betydande finansiella utgifter och ledtider, vilket skulle kunna leda till en försening av genomförandet av tillgången till lämpliga bostäder även när planer och strategier utarbetas. Den nuvarande perioden med hög inflation kan vara ytterligare en utmaning för de strategier som redan finns.

- Ansträngningar görs också för att stärka den rättsliga ramen och den administrativa kapaciteten hos de olika myndigheter som är involverade i tillhandahållandet av överkomliga bostäder (Spanien och Litauen). Särskild uppmärksamhet ägnas även åt tillhandahållandet av tjänster för särskilda behov, såsom bostäder för personer med funktionsnedsättning, motverkande av hemlöshet genom principen om bostad först, strategier mot segregering och förebyggande av vräkningar (Ungern och Danmark).
- De gemensamma översynerna från sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd av **tillhandahållandet av förskoleverksamhet och barnomsorg** i samband med kvinnors deltagande på arbetsmarknaden visade att det behövs ytterligare insatser för att öka kapaciteten och förbättra överkomligheten. Om man kom tillrätta med dessa problem skulle det bli möjligt för föräldrar att arbeta heltid och förbättra barnens välbefinnande. Eftersom nästan vart fjärde barn löper risk att drabbas av fattigdom eller social utestängning kommer det även i fortsättningen att krävas riktade insatser för att stödja barn i riskzonen och deras föräldrar.

b. Resultatet av den tematiska diskussionen om socialt skydd och social delaktighet

Den tematiska diskussionen om detta politikområde inom kommittén för socialt skydd var inriktad på den roll som förmåner och tillhandahållande av tjänster spelar för fattigdomsminskning och (åter)inträde på arbetsmarknaden. Den stöddes av en presentation av en förberedande studie: *Exploratory study: filling in the knowledge gaps and identifying strengths and challenges in the effectiveness of Member States' minimum income schemes* (inte översatt till svenska). Under den efterföljande diskussionen undersökte delegaterna hur olika delar av utformningen av politiken kan samverka och vilka framgångsfaktorerna är för ett integrerat tillhandahållande av kontantförmåner och aktiveringspolitik.

Följande framgick av diskussionerna:

- Medlemsstaterna betraktar socialpolitiken som en investering och en produktionsfaktor, eftersom reformer på området socialt skydd och social delaktighet kan stödja ekonomisk tillväxt och främja sysselsättning.
- Många medlemsstater håller på att modernisera systemen för socialt skydd och social delaktighet i linje med principerna om aktiv inkludering och med tonvikt på tillräckligt inkomststöd, stöd till social integration och deltagande på arbetsmarknaden, tillsammans med tillhandahållande av tjänster av god kvalitet till överkomliga priser. För att reformerna ska bli framgångsrika bör de genomföras med hänsyn till alla sociala förmåner och tjänster som stöder enskilda personer under hela deras livscykel och beakta samspelet mellan de olika delarna av inkomststödet. Denna integrerade strategi bör minska stödmottagarnas bidragsberoende och utsatthet, samtidigt som tillräckliga ekonomiska resurser tillhandahålls för att bekämpa fattigdom och stödja låginkomstfamiljer och personer i utsatta situationer.
- Minimiinkomstsystem är en viktig del av de nationella systemen för socialt skydd och social delaktighet. I nästan alla europeiska länder räcker de inte till för att hålla människor över fattigdomsgränsen. Även om ett brett spektrum av kompletterande kontant- och naturaförmåner kan ge ytterligare stöd, är de i de flesta fall föremål för ytterligare behovsprövningar och ansökningsförfaranden. Förenkling och effektivisering av tillhandahållandet av förmåner bör förbättra inkomstskyddssystemens tillräcklighet. Regelbunden indexering och automatiska justeringsmekanismer för inkomststöd betonades i förhållande till den nuvarande situationen med hög inflation.

- Rätt balans mellan tillräckliga sociala förmåner och incitament för arbete är fortfarande en viktig fråga för medlemsstaterna. I de flesta länder är programmen för socialt bistånd utformade så att tillhandahållandet av förmåner kopplas till aktiveringsåtgärder. För att göra det enklare för människor att börja arbeta eller öka arbetsintensiteten tillämpar vissa länder ekonomiska incitament genom att tillfälligt fasa ut förmåner (dämpningsmekanism) när enskilda personer kommer in på arbetsmarknaden eller deltar i utbildning på arbetsplatsen eller offentliga arbetsprogram. Utöver ekonomiska incitament finns aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder, bland annat utbildnings- och kompetenshöjningsprogram, lönesubventioner, tillfälliga offentliga arbetsprogram och program för samhällsarbete, tillgängliga för att hjälpa enskilda personer att komma in på arbetsmarknaden. Minimiinkomstmottagares deltagande i aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder är dock inte alltid garanterat och/eller begränsat till deltagande i offentligt arbete.
- Frågan om det uteblivna utnyttjandet av förmåner och behovet av att undersöka hindren och regelbundet utvärdera de befintliga systemen för att utforma effektiva strategier har lyfts fram. Ytterligare förenkling och förbättrad insyn i systemen för socialt skydd och social delaktighet, med stöd av digital teknik, har identifierats som områden där man kan ta itu med hindren och förbättra tillhandahållandet av förmåner och tjänster.
- Insatserna för att förbättra omfattningen av och tillräckligheten hos systemen för socialt skydd och social delaktighet bör kompletteras med överväganden om hur dessa system ska finansieras, eftersom tillräcklighets- och hållbarhetsfrågor bör hanteras på ett övergripande sätt. Balansen mellan olika finansieringskällor är specifik för varje medlemsstat, men diskussionerna om nya och alternativa finansieringskällor bör fortsätta.
- Slutligen har ömsesidigt lärande och utbyte av bästa praxis och innovativa metoder identifierats som mycket effektiva verktyg som underlättar en gemensam förståelse av besläktade utmaningar och stöder medlemsstaternas reforminsatser.

3.7. Reformen inom pensionsområdet

De nationella pensionssystemen har varit ett fokusområde för strukturreformer sedan den europeiska planeringsterminen inleddes. Eftersom medlemsstaterna står inför en situation med en åldrande befolkning, färre antal européer i arbetsför ålder och föränderliga arbetsmarknader har de arbetat med en rad reformer som ska begränsa pensionsutgifterna samtidigt som jämlikhet och rättvisa mellan generationerna upprätthålls i pensionssystemen. Insatserna för att garantera tillräckliga pensioner har framför allt blivit allt viktigare under de senaste åren, vilket konstaterades i 2021 års rapport om pensionernas tillräcklighet från kommittén för socialt skydd och Europeiska kommissionen och bekräftades i 2022 års gemensamma sysselsättningsrapport.

Stöd till de nationella pensionsreformåtgärderna finns tillgängligt från faciliteten för återhämtning och resiliens. De nationella återhämtnings- och resiliensplanerna innehåller reformåtgärder för pensioner eller minimiförmåner vid ålderdom för 14 medlemsstater¹⁹.

a. Övergripande resultat från de landsspecifika översynerna av hälso- och sjukvården

I detta sammanhang granskade kommittén för socialt skydd i februari 2023 de framsteg som gjorts av åtta medlemsstater på pensionsområdet som svar på de landsspecifika rekommendationer som utfärdades till dem 2022. De flesta av dessa rekommendationer var inriktade på frågor som rör finanspolitisk hållbarhet, med inslag om tillräcklighet, rättvisa och jämlikhet för tre av de granskade länderna, och hänvisningar till behovet av en övergripande reform av pensionssystemet för två av dem. De flesta av de granskade medlemsstaterna har fått landsspecifika rekommendationer som är formulerade på liknande sätt under den europeiska planeringsterminens tidigare cykler, vilket innebär att de konstaterade utmaningarna är långsiktiga och strukturella.

¹⁹ Belgien, Tyskland, Spanien, Kroatien, Lettland, Litauen, Malta, Nederländerna, Österrike, Polen, Rumänien, Slovakien, Slovenien och Sverige.

Diskussionerna i kommittén för socialt skydd har visat att de granskade medlemsstaterna är medvetna om de identifierade utmaningarna och vidtar åtgärder för att hantera dem. Ett brett spektrum av åtgärder har rapporterats:

- I de flesta av de granskade medlemsstaterna vidtas särskilda åtgärder för att utreda frågan och utarbeta ett politiskt svar. Sådana åtgärder omfattar särskild regelbunden rapportering om pensionssystemets funktion och inrättande av särskilda kommissioner för att hantera pensionsreformer (t.ex. Tjeckien, Tyskland, Irland, Luxemburg och Ungern).
- Medlemsstaterna konstaterar att främjande av ökat deltagande på arbetsmarknaden i allmänhet eller särskilt stöd till sysselsättning för äldre arbetstagare kan förbättra pensionssystemets finanspolitiska hållbarhet. I de flesta av de granskade medlemsstaterna (utom Frankrike) planeras inga ytterligare åtgärder för att höja den lagstadgade pensionsåldern men åtgärder – såsom sänkta sociala avgifter, samfinansiering, jobbrekommendationer, utbildning eller yrkesvägledning – håller på att införas för att höja den faktiska pensionsåldern och uppmuntra till uppskjuten pensionering (Tjeckien, Irland och Polen).
- För att ta itu med sina hållbarhetsutmaningar vidtar flera medlemsstater åtgärder som ska öka pensionsförsäkringssystemets intäkter genom att höja avgiftssatsen och/eller bredda finansieringsbasen (Tyskland och Irland). I vissa av de granskade medlemsstaterna har särskilda fonder inrättats för att bidra till att åtgärda underskottet i pensionsförsäkringen (t.ex. Luxemburg).
- Insatser för att upprätthålla eller förbättra rättvisan i pensionssystemen har också gjorts i vissa av de granskade medlemsstaterna. Åtgärder vidtas för att införa en ambitiös och övergripande reform i Frankrike och ytterligare utveckling av tjänstepensioner och privata pensioner undersöks i Tyskland och Nederländerna.

Kommittén för socialt skydd välkomnade de rapporterade åtgärderna och ser positivt på medlemsstaternas insatser. Samtidigt har diskussionerna i kommittén visat att ytterligare åtgärder kommer att behövas för att fullt ut uppfylla kraven i de landsspecifika rekommendationerna, eftersom de rapporterade åtgärderna i många fall ännu inte har genomförts, medan lagstiftningsprocessen i andra fall befinner sig i ett tidigt skede.

b. Resultatet av den tematiska diskussionen om pensioner

Utöver de landsspecifika översynerna förde kommittén för socialt skydd också en övergripande diskussion med fokus på de *åtgärder som vidtagits av alla medlemsstater för att skydda den pensionerade befolkningens levnadsstandard i en situation med hög inflation och stigande energikostnader*. Resultatet av denna diskussion redovisas nedan.

Under 2022 nådde den årliga inflationstakten i Europa en rekordhög nivå på 9,2 %, dvs. ungefär tre gånger högre än 2021. Energipriserna, som steg kraftigt i efterdyningarna av den ryska invasionen av Ukraina, är en av de främsta drivkrafterna bakom den skenande inflationen, och konsumentpriserna på bostäder, vatten, gas och el ökade med 18 % under ett enda år²⁰.

²⁰ Eurostat, källdataset *prc_hicp_aind*, retrieved 22.5.2023.

Även om de stigande prisnivåerna påverkar alla (utsatta) hushåll kan de medföra särskilda utmaningar för den pensionerade befolkningen. Jämfört med befolkningen i arbetsför ålder är pensionärernas hälsa i allmänhet mer sårbar. De har också mindre kontroll och flexibilitet när det gäller att anpassa sig till förändrade omständigheter, eftersom de inte lätt kan ändra sina konsumtionsmönster eller ta på sig ytterligare arbete för att komplettera sina inkomster. Indexeringen av pensioner – en viktig källa till inkomstanpassning – sker vanligen med viss fördröjning (vanligtvis en gång om året) och i de flesta fall på en nivå som är lägre än löneökningarna. Dessutom kan pensionssystemets allmänna utformning också påverka i vilken utsträckning inflationskorrigeringen inverkar på pensionerna. Ensamstående äldre och äldre som riskerar att drabbas av fattigdom påverkas också särskilt av de stigande energipriserna och löper jämförelsevis högre risk för energifattigdom.

I detta sammanhang inriktades den tematiska diskussionen i kommittén för socialt skydd på åtgärder som medlemsstaterna vidtagit för att skydda levnadsstandarden för den pensionerade befolkningen. Diskussionen bekräftade följande:

- Regeringarna i hela EU började ingripa med politiska åtgärder för att mildra effekterna av stigande råvarupriser och energipriser redan 2021, men situationen efter den ryska invasionen av Ukraina krävde ytterligare förstärkning av deras insatser.
- På grund av behovet av snabba insatser har de flesta länder inledningsvis valt åtgärder som ger stöd till befolkningen generellt, men vissa behovsprövade åtgärder eller åtgärder som riktar sig till särskilt utsatta grupper har också införts. Det sistnämnda anses vara en positiv utveckling, eftersom oriktat stöd ger upphov till betydande finanspolitiska problem; det skapar en risk att otillräckligt stöd ges till dem som behöver det mest; och det kan leda till ytterligare inflationstryck.

- De icke-riktade åtgärder som rapporterats av medlemsstaterna är till största delen tillfälliga, men vissa medlemsstater har vidtagit åtgärder för att öka inkomsterna genom att öka nivån på förmånerna (inklusive icke avgiftsfinansierad pension, t.ex. Spanien) eller öka möjligheterna att få rätt till dem. Ett stort antal länder har infört utbetalningar antingen för att öka inkomsterna i allmänhet eller för att täcka energiräkningarna direkt. Många har infört subventioner, beroende på förbrukningsnivåerna för el, gas eller uppvärmning i allmänhet under vintersäsongen. Vissa medlemsstater har infört pristak eller sänkt moms på energi.
- Särskilt när det gäller pensionärer har anpassningen av de befintliga mekanismerna för pensionsindexering varit en viktig del av medlemsstaternas politiska åtgärder. Sådana mekanismer finns i hela EU. De gör att pensionerna kan öka i takt med prisökningarna, löneökningarna eller en kombination av dessa båda. I de allra flesta fall indexeras pensionerna en gång om året. I vissa länder utlöses en extraordinär uppdatering eller en gynnsammare indexeringsmekanism om inflationen eller löneökningarna överstiger ett visst tröskelvärde (t.ex. Tjeckien och Luxemburg), eller också läggs ett komplement till om BNP-tillväxten överstiger en viss nivå (Ungern). Den allvarliga och snabba utvecklingen av den nuvarande krisen i fråga om levnadskostnader ledde i ett antal medlemsstater till förstärkta eller påskyndade indexeringsåtgärder, ibland med retroaktiv verkan (t.ex. Finland, Ungern, Italien, Litauen, Lettland, Malta, Rumänien, Slovakien och Slovenien). Under den nuvarande perioden med ovanligt hög inflation, som också kännetecknas av sjunkande reallöner, kan prisindexering vara mer gynnsam för pensionärerna än löneindexering, men den medför betydande finansiella kostnader, så i vilken utsträckning detta kan upprätthållas kommer att bero på det befintliga finanspolitiska utrymmet och nationella preferenser.

- Ett antal medlemsstater införde ytterligare åtgärder, eller riktade vissa av sina allmänna åtgärder mot pensionärer med låga inkomster. Sådana åtgärder omfattar behovsprövade eller inkomstprövade utbetalningar (i Kroatien, Polen och Danmark), tillägg till de lägsta pensionerna (Cypern), (åter)införande av en 13:e månadspension (i Polen och Ungern) och en behovsprövad 14:e månadspension (Polen), och införande eller ökning av befintliga bostadsbidrag och/eller uppvärmningstillägg (i Tjeckien, Finland, Sverige, Irland och Slovenien).

Slutligen bekräftade diskussionen att det, med tanke på allvaret i och den förväntade fortsättningen av levnadskostnadskrisen, finns utrymme för ytterligare diskussioner om de olika stödåtgärder som medlemsstaterna planerar eller genomför inom ramen för kommittén för socialt skydds verksamheter för ömsesidigt lärande.

3.8. Reformen inom hälso- och sjukvårdsområdet

God hälsa förbättrar människors välbefinnande och är en nödvändig förutsättning för en hållbar långsiktig ekonomisk och social tillväxt. Covid-19-pandemin belyste de europeiska hälso- och sjukvårdssystemens befintliga begränsningar och ökade behovet av att förbättra deras funktion och beredskap inför eventuella framtida kriser. Som svar på detta inledde ett antal medlemsstater reformer för att verka för mer motståndskraftiga hälso- och sjukvårdssystem redan under 2021 och 2022, då pandemin fortfarande pågick.

Medlemsstaternas pågående reformansträngningar omfattar åtgärder för att ta itu med pandemirelaterade utmaningar (t.ex. att uppgradera hälso- och sjukvårdsinrättningar och förbättra folkhälsokapaciteten), men även åtgärder för att ta itu med mer strukturella utmaningar i samband med tillgång till hälso- och sjukvård och brist på arbetskraft. En mycket betydande ökning av utgifterna för förebyggande vård (26 %) noterades 2020, om än från en låg grundläggande budgetandel (mindre än 3 % av de totala hälso- och sjukvårdsutgifterna 2019) och till stor del pådriven av åtgärderna mot covid-19-krisen.

Betydande stöd till de nationella reforminsatserna finns tillgängligt från faciliteten för återhämtning och resiliens. I detta syfte innehåller de nationella reform- och resiliensplanerna för samtliga 27 medlemsstater särskilda investeringar i hälso- och sjukvårdsreformer, som uppgår till totalt mer än 43 miljarder euro.

a. Övergripande resultat från de landsspecifika granskningarna av hälso- och sjukvården

År 2022 utfärdades en landspecifik rekommendation om hälso- och sjukvård till åtta medlemsstater. Rekommendationerna är flerdimensionella och omfattar en rad frågor: fyra landsspecifika rekommendationer behandlar reformutmaningar inom primärvården (Grekland, Polen, Ungern och Litauen) och inom förebyggande vård (Ungern och Litauen) samt införandet av e-hälsa (Polen). Två belyser tillräcklighets- och jämlikhetsproblem (Grekland och Lettland), en landsspecifik rekommendation är inriktad på brist på arbetskraft (Nederländerna), en på integrering av hälso- och sjukvård i sociala tjänster (Estland) och en på finanspolitisk hållbarhet (Slovenien). Eftersom tre av rekommendationerna innehåller hänvisningar till andra relaterade politikområden (långtidsvård för Estland och Slovenien och socialt skydd för Lettland) granskades de av kommittén som en del av de särskilda sessionerna om långtidsvård och om socialt skydd och social delaktighet.

De landsspecifika hälso- och sjukvårdsgranskningarna har visat följande:

- Medlemsstaterna är medvetna om att utmaningarna för deras hälso- och sjukvårdssystem är flerdimensionella och konstaterar behovet av ett helhetsgrepp. Man konstaterar att starka skyddsnät är betydelsefulla för att ge de mest utsatta hälso- och sjukvård, liksom det strategiska behovet av effektiv samordning mellan de sociala systemen och hälso- och sjukvårdssystemen samt mellan nationella, regionala och lokala nivåer.

- De granskade länderna fokuserar en stor del av sina insatser på förebyggande och hälsofrämjande åtgärder (Ungern, Litauen och Polen) samt på att förbättra styrningen av hälso- och sjukvårdssystemet och tillhandahållandet av primärvård (Ungern, Grekland och Litauen). Utbyggnaden av telemedicin och andra digitala lösningar pågår också (Litauen, Polen). Sådana insatser skulle inte bara kunna förbättra tillgången till vård och främja bättre hälsoresultat för befolkningen, utan också minska behovet av specialiserad medicinsk personal och kostsam sjukhusvård. När det gäller telemedicin krävs fortsatt uppmärksamhet på den digitala klyftan vad gäller begränsade digitala färdigheter och problem med tillgång till informationsteknik, särskilt bland äldre användare och personer från utsatta miljöer. Blandningen av digitalt och fysiskt tillhandahållandet av hälso- och sjukvårdstjänster kan behöva upprätthållas för att främja tillgången till hälso- och sjukvård av hög kvalitet för alla.
- Den åldrande befolkningen och den ökande efterfrågan på hälso- och sjukvårdstjänster av hög kvalitet sätter ytterligare press på redan befintliga brister och regionala skillnader i tillgången till hälso- och sjukvårdspersonal. De flesta av de granskade medlemsstaterna (Ungern, Grekland och Litauen) vidtar åtgärder för att göra vårdyrkena mer attraktiva genom att förbättra arbetsvillkoren, höja lönerna eller tillhandahålla icke-finansiella incitament, t.ex. utbildningsmöjligheter för att locka till sig ytterligare medicinsk personal och lättare kunna behålla befintlig personal. Nederländerna konstaterar att en ytterligare betydande ökning av antalet vårdanställda kanske inte är finanspolitiskt hållbar på lång sikt och inriktar sig på att öka arbetskraftens produktivitet, bland annat genom att försöka uppnå organisatoriska effektivitetsvinster och dra nytta av tekniken. Att omorientera tillhandahållandet av tjänster från sjukhus till primärvård samt effektivare strategier för att främja hälsa och förebygga sjukdomar konstaterades vidare vara av central betydelse för att hantera arbetskraftsfrågan på ett hållbart sätt.

- En stor del av de rapporterade reformerna och investeringarna, med potential att ta itu med de kvarstående utmaningarna, befinner sig i ett tidigt skede av genomförandet. Effekterna av dessa reformer förväntas bli synliga under de kommande perioderna, så fortsatt övervakning och utvärdering kommer att krävas, även i syfte att vid behov införa ytterligare anpassningar.

b. Resultatet av den tematiska diskussionen på hälso- och sjukvårdsområdet

Som ett led i sitt arbete med planeringsterminen inledde kommittén för socialt skydd också en övergripande diskussion med fokus på *huvuddragen i de senaste och pågående reformerna av tillgången till psykisk hälso- och sjukvård, särskilt när det gäller förebyggande och tillhandahållande av lokal psykisk hälso- och sjukvård, tillgång till utbildad personal och finansiering*. Diskussionerna fick sin inriktning från övergripande scenarier från Europeiska kommissionen och Europeiska observatoriet för hälsa samt av en fallstudie från Portugal.

Följande framgick tydligt ur diskussionerna:

- Medlemsstaterna konstaterar att psykiska hälsoproblem har en betydande social inverkan. Dålig psykisk hälsa inverkar negativt på människors allmänna välbefinnande och livskvalitet. Det kan leda till fysiska hälsoproblem och inverka negativt på social interaktion, utbildning och arbetsresultat. Psykiska sjukdomar kan dessutom medföra betydande ekonomiska kostnader relaterade till produktivitetsförluster, ökat beroende av sociala välfärdsprogram och kostsamma hälso- och sjukvårdsinsatser.
- Psykisk ohälsa anses till stor del kunna förebyggas. Många av de riskfaktorer som leder till psykisk ohälsa – t.ex. fattigdom, skuldsättning, arbetslöshet, ohälsosam livsstil eller tillgång till bostäder – ligger utanför hälso- och sjukvårdssystemets arbetsområde, vilket innebär att det behövs en integrerad och sektorsövergripande strategi för psykisk hälsa.

- Covid-19-pandemin har lett till en försämring utan motstycke av befolkningens psykiska hälsa. Den sociala distanseringen och andra restriktioner som införts av medlemsstaterna för att förhindra spridningen av viruset har medfört minskade möjligheter till social interaktion, vilket bland många har ökat känslan av ensamhet och isolering²¹. Pandemins allmänna oförutsägbarhet och den ökade ekonomiska instabiliteten och den finansiella osäkerheten till följd av pandemin ledde till att fler personer rapporterade om psykiskt lidande och symtom på depression och ångest²². Samtidigt störde pandemin tillgången till stöd för psykisk hälsa och förvärrade den rådande bristen på personal, vilket ledde till långa väntetider, eftersläpningar och en ökning av det icke tillgodosedda behovet av hälso- och sjukvård i hela Europa. Den ökade användningen av telemedicinska verktyg som en direkt lindringsstrategi som svar på pandemin bidrog delvis till att minska bördan, bland annat när det gäller tillgången till psykiatrisk vård.
- EU:s medlemsstater hade vidtagit åtgärder för att förbättra tillgången till vård och stöd redan innan covid-19-pandemin bröt ut, men många åtgärder som för närvarande vidtas eller planeras genomförs som en del av de nationella planerna för återhämtning och resiliens. Flera medlemsstater har inlett långsiktiga sektorsövergripande reformer och vidtar åtgärder för att integrera psykiatrisk vård i primärvården, i syfte att förbättra tillgängligheten och effektiviteten. Insatser pågår också för att flytta psykiatrisk vård från institutionsmiljöer till samhällsbaserad vård, bland annat genom utveckling av lokala grupper för psykisk hälsa och krisinsatser.

²¹ Eurofound, Nivakoski, S., Ahrendt, D., Mascherini, M., et al., *Living, working and COVID-19 (Update April 2021): mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year* (inte översatt till svenska), Publikationsbyrå, 2021.

²² Eurofound (2022), *Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey: Living in a new era of uncertainty* (inte översatt till svenska), Publikationsbyrå, Luxemburg 2022.

- Ett antal ytterligare åtgärder vidtogs under pandemin. Många medlemsstater inriktade sig på egenvård och på att förbättra kunskaperna om psykisk hälsa genom att utveckla nya informationsportaler och/eller inrätta telefonjourer för rådgivning för att förebygga och motverka självmord. Ytterligare ansträngningar gjordes för att utöka täckningen genom att ändra ersättningsreglerna och även öka rätten till psykiatrisk vård. Utbildningen av ytterligare vårdpersonal intensifierades och vissa länder erbjöd utbildning i grundläggande psykologiska färdigheter för hälso- och sjukvårdspersonal. Utanför hälso- och sjukvårdssystemet bidrog de åtgärder som vidtagits på EU-nivå och nationell nivå för att skydda arbetstillfällen och inkomster och underlätta övergången till arbete hemifrån till att stödja den förvärvsarbetande befolkningens inkomster och psykiska hälsa.
- Medlemsstaterna konstaterar att det framöver behövs ytterligare insatser för att ta itu med psykisk ohälsa samt bättre data och förbättrad övervakning av effekterna av de politiska åtgärder som införts. Betydelsen av förebyggande åtgärder och tidiga insatser för att hantera psykiska hälsoproblem är allmänt erkänd, och ett antal medlemsstater genomför informationskampanjer och program för tidiga insatser för att identifiera och behandla psykisk ohälsa i ett tidigt skede. Vissa medlemsstater inför åtgärder för att främja psykisk hälsa i skolorna i ett försök att förbättra barns känslomässiga och sociala kompetens och skapa en övergripande känsla av psykiskt välbefinnande i tidig ålder. Vikten av att involvera olika aktörer, t.ex. det civila samhällets organisationer, men även patienter och deras familjer, i utvecklingen av strategier och tjänster för psykisk hälsa erkänns också. Ett sådant deltagande kan bidra till att säkerställa att dessa strategier och tjänster tillgodoser behoven hos personer med psykisk ohälsa.

- Brist på personal har identifierats som ett av de största hindren för att tillhandahålla högkvalitativ och effektiv psykiatrisk vård och psykiskt stöd till dem som behöver det. För att komma till rätta med denna brist krävs en övergripande strategi, inbegripet insatser för att göra yrket mer attraktivt, ytterligare utbildningsmöjligheter och insatser för att öka kompetensmixen, bland annat genom grundläggande psykologisk utbildning av socialarbetare och hälso- och sjukvårdspersonal. Utvecklingen av telehälsa och andra innovativa vårdmodeller kan också bidra till att åtgärda bristen på personal.

3.9. Reformen inom långvarig vård och omsorg

Såsom betonas i 2021 års rapport om långvarig vård och omsorg från kommittén för socialt skydd och Europeiska kommissionen²³ och i den europeiska strategin för vård och omsorg, förväntas den åldrande befolkningen i Europa leda till en kraftig ökning av efterfrågan på överkomlig hälso- och sjukvård och långvarig vård och omsorg av god kvalitet, i en tid då färre människor i arbetsför ålder kommer att vara tillgängliga för att tillhandahålla eller finansiera sådana tjänster.

Covid-19-pandemin visade på befintliga systembrister i de nationella vårdsystemen. Hög dödlighet på inrättningar för långvarig vård och omsorg, svårigheter att säkerställa kontinuitet i vården och övergripande negativa effekter på äldre personers och anhörigvårdares välbefinnande belyste behovet av att ta itu med de strukturella utmaningarna och förbättra motståndskraften i systemen för långvarig vård och omsorg. Detta kräver en noggrann avvägning mellan tillräcklighets- och hållbarhetsöverväganden, med tanke på att långvarig vård och omsorg förväntas bli en av de snabbast ökande sociala utgiftsposterna.

²³ 2021 Long-term Care Report (inte översatt till svenska).

I rådets rekommendation om tillgång till långvarig vård och omsorg till överkomliga priser och av god kvalitet från 2022²⁴ fastställs ramen för framtida reformer och investeringar, samtidigt som EU-finansiering, särskilt ESF+ och faciliteten för återhämtning och resiliens, ger finansieringsmöjligheter. Medlemsstaterna utnyttjar i stor utsträckning dessa möjligheter, där 18 länders²⁵ nationella planer för återhämtning och resiliens, inklusive reformåtgärder för långvarig vård och omsorg, uppgår till totalt 7,3 miljarder euro. Framstegen i genomförandet av denna rekommendation kommer att övervakas inom ramen för den europeiska planeringsterminen och den öppna samordningsmetoden på det sociala området.

a. Övergripande resultat från de landsspecifika granskningarna av långvarig vård och omsorg

Som ett led i sitt arbete inom ramen för den europeiska planeringsterminen granskade kommittén för socialt skydd i mars 2022 resultatet i fyra länder (Österrike, Belgien, Estland och Slovenien) med landsspecifika rekommendationer på området för långvarig vård och omsorg. Även om frågor som rör finanspolitisk hållbarhet har en framträdande plats i alla de fyra landsspecifika rekommendationerna, omfattar de utfärdade rekommendationernas politiska tillämpningsområde även dimensioner som rör tillräcklighet, tillgång till olika vårdmiljöer, överkomlighet, kvalitet samt integrering av hälso- och sjukvård och långvarig vård och omsorg. En femte landsspecifik rekommendation som utfärdats till Polen är inriktad på tillhandahållande av långvarig vård och omsorg i samband med kvinnors deltagande på arbetsmarknaden och granskades tillsammans med sysselsättningskommittén.

²⁴ Rådets rekommendation om tillgång till långvarig vård och omsorg till överkomliga priser och av god kvalitet.

²⁵ Österrike, Belgien, Bulgarien, Cypern, Tjeckien, Estland, Spanien, Frankrike, Kroatien, Italien, Litauen, Lettland, Polen, Portugal, Rumänien, Sverige, Slovakien och Slovenien.

De landsspecifika granskningarna har visat följande:

- Alla de granskade medlemsstaterna vidtar åtgärder för att förbättra tillhandahållandet av adekvat och ekonomiskt hållbar långvarig vård och omsorg av god kvalitet, mot bakgrund av den åldrande befolkningen. Eftersom många av de rapporterade åtgärderna ännu inte har genomförts, eller har varit i kraft under mycket kort tid, bör deras effektivitet och finanspolitiska effekter även fortsättningsvis utvärderas. Dessutom syftar många av de rapporterade åtgärderna till att ta itu med särskilda utmaningar för systemen för långvarig vård och omsorg snarare än att genomföra systemförändringar.
- Insatserna för att förbättra vårdsystemens hållbarhet inbegriper lagändringar som syftar till att reglera och ta itu med regionala skillnader i tillgång (i Österrike och Estland) eller till att reformera sjukförsäkringssystemet för hälso- och sjukvård och långvarig vård och omsorg (i Slovenien). Belgien har inrättat regelverk som omfattar en kostnadsökningsnorm eller som syftar till att åtgärda obalansen mellan utbudet och behovet av vård- och omsorgsboenden.
- Större fokus på att säkerställa bättre kvalitet och alternativa former av boende för äldre rapporteras, bland annat genom föreslagna investeringar för att förbättra övergången från institutionsvård till samhällsbaserad vård (Österrike, Belgien och Slovenien), utarbetande av nationella kvalitetsstandarder (Slovenien), fastställande av miniminormer för hemvård samt utarbetande av riktlinjer och definitioner för de centrala och lokala myndigheternas respektive roller (Estland). *Sjuksköterskor i lokalsamhället*, som utsetts till centrala kontaktpersoner och som har till uppgift att underlätta interaktionen mellan människor och vårdgivare, är en viktig del av Österrikes insatser.

- Utmaningar för personalen betonades (Österrike och Belgien) och hanteras genom stödåtgärder för personer som genomgår grundläggande utbildning inom vård och omsorg, ökad attraktionskraft för arbetet inom långvarig vård och omsorg (Österrike), kompetenshöjning och omskolning (Estland) och tillhandahållande av olika former av stöd till anhängvårdare. Särskild uppmärksamhet ägnas också åt digitaliseringens och andra innovativa lösningars potential.

b. Resultatet av den tematiska diskussionen om långvarig vård och omsorg

Den tematiska diskussionen på detta politikområde baserades på en presentation av studien *Long-term care social protection models in the EU* (inte översatt till svenska). I studien undersöks förekomsten av formella tjänster, jämfört med beroendet av informell vård, samt de olika formerna för statliga ingripanden (kontantförmåner och kontanttjänster). Det konstaterades att de modeller som ger bästa möjliga täckning för behoven av långvarig vård och omsorg är de som är förlitliga sig på ett starkt offentligt tillhandahållande, där en nyckelroll spelas av tillhandahållande in natura. I andra änden av spektrumet är begränsade statliga ingripanden förknippade med låg täckningsgrad och ökad risk för fattigdom och social utestängning för äldre med behov av långvarig vård och omsorg.

I detta sammanhang inriktades den tematiska diskussionen i kommittén för socialt skydd på säkerställandet av tillgång till långvarig vård och omsorg till överkomliga priser och av god kvalitet, samtidigt som hänsyn tas till det underliggande behovet av hållbarhet, och balansen mellan tillhandahållandet av formella omsorgstjänster och informell vård:

- Trots olikheterna mellan de nationella systemen för långvarig vård och omsorg i Europa, med betydande skillnader i organisation, tillhandahållande och finansiering av långvarig vård och omsorg mellan medlemsstaterna, kvarstår gemensamma utmaningar när det gäller tillgång, överkomlighet, kvalitet och personal.

- För att ta itu med dessa utmaningar krävs en rad olika reformer. Med tanke på den starka kopplingen mellan långvarig vård och omsorg och socialt skydd, hälso- och sjukvård och sysselsättning är det nödvändigt med omfattande och övergripande åtgärder. Som nödvändiga inslag i policymixen angavs förebyggande strategier och tidiga insatser, integration mellan långvarig vård och omsorg och primärvård, bättre målinriktning av långvarig vård och omsorg genom personcentrerade strategier.
- För att tillgodose den ökande efterfrågan på långvarig vård och omsorg finns ett stort behov av tillräckligt många utbildade omsorgsgivare. Förändringar i familjestrukturen och kvinnors ökade deltagande i arbetslivet kommer sannolikt att leda till en minskad tillgång till informell vård. Trots sin stora potential att skapa arbetstillfällen kännetecknas långvarig vård och omsorg för närvarande av dåliga arbetsvillkor, låga löner och hög omsättning. I detta sammanhang identifierades en ökad attraktionskraft inom vårdsektorn, bland annat genom bättre arbetsvillkor, högre löner och utbildning, som ett centralt åtgärdsområde. För att tillgodose behoven hos anhängigvårdare kan det krävas ytterligare åtgärder, såsom tillhandahållande av omsorgspoäng, stöd för psykisk hälsa och ledighet för vårdare. Eftersom den stora majoriteten av personalen, liksom informella omsorgsgivare, är kvinnor, innebär åtgärder för att förbättra arbetsvillkoren inom sektorn också ett stöd till jämställdheten.
- Det behövs även åtgärder för att säkerställa att behövande kan få tillgång till vård utan orimliga ekonomiska bördor. I detta syfte vidtar flera länder åtgärder för att inrätta formell långvarig vård och omsorg som en del av sina sociala trygghetssystem. Utan detta skydd är de totala kostnaderna för långvarig vård och omsorg oöverkomliga för många européer.

- Medlemsstaterna anstränger sig också för att göra omsorgstjänsterna mer kostnadseffektiva, bland annat genom att använda ny teknik och fokusera på tidiga insatser och förebyggande åtgärder. En viktig del av de nationella reformagendorna är att säkerställa rätt balans mellan en modell för vård- och omsorgsboenden och strategier för åldrande i hemmiljö, inbegripet hemvård och samhällsbaserad vård. Detta kan ha en positiv inverkan på individens välbefinnande och samtidigt öka utgifternas kostnadseffektivitet. Samtidigt förväntas den åldrande europeiska befolkningen leda till en allt större andel bräckliga äldre människor, med ett motsvarande behov av vård i en boendemiljö, vilket innebär att det krävs en noggrann bedömning av framtida behov för att garantera att institutionerna uppfyller sina skyldigheter gentemot äldre personer.
- Diskussionen bekräftade också behovet av att förbättra uppgifternas kvalitet och tillgänglighet för att göra det möjligt att utforma effektiva strategier och åtgärder för att tillgodose den åldrande befolkningens behov av långvarig vård och omsorg. I detta syfte kommer kommittén för socialt skydd genom sin arbetsgrupp för indikatorer att fortsätta att samarbeta med kommissionen för att utveckla gemensamma EU-indikatorer för långvarig vård och omsorg och i synnerhet för att fastställa en ram med indikatorer för övervakning av genomförandet av rådets rekommendation om tillgång till långvarig vård och omsorg till överkomliga priser och av god kvalitet.

Bilagor:

- 1. Resultatet av sysselsättningskommitténs landsspecifika granskningar för 2023**
- 2. Resultatet av kommittén för socialt skydds landsspecifika granskningar för 2023**
- 3. Resultatet av de båda kommittéernas gemensamma landsspecifika granskningar för 2023**